

strašila

zoltan šebek

»Ljudsko dostojanstvo još uvek nailazi na uvažavanje u prirodi; ako želimo da zadržimo ptice na pristojoj udaljenosti od useva, postavljemo u baštu nešto nalik na čoveka, pa će i ova daleka sličnost, koja se može ustanoviti između čoveka i strašila, biti dovoljna da pobudi određeni respekt...« — piše Seren Kjerkegor, znameniti danski filozof iz prošlog stoljeća. Ali, u kome pobuduje respekt ova sličnost? Od kada je granulo proleće i od kada su u baštama na velegradskoj periferiji osvanula manom čovekolika strašila sve više me zaokuplja kjerkegorovski problem: u koliko meri je pvek u stanju da uveri ptice u vlastito, preuvišeno dostojanstvo, da li ptice uočite zapažaju sličnost između strašila i čoveka? Iskustva su prično sneveseljavajuća. Naišao sam već na strašilo, na čijoj se slammatoj glavi, doduše, šepurila policijska kapa, ali sumnjam da sam se više uplašio od njega nego bezazlena teleča stvorenja: družina vrabaca, koja se šćučirala na rubu policijske šapke, bila je živi dokaz ne samo odsušteno bilo kakvog straha, već i krajnje drskosti, s obzirom na to da su iz istog, čućeg stava i po istoj kapi obavljali svoje male i velike potrebe.

Pusto ljudsko iskustvo, međutim, kao što znamo, u današnje vreme ne znači mnogo. Da bi čovek mogao nešto sasvim ozbiljno da ustvari — pa čak i ako je u datom slučaju reč, na primer, o vernoći njegovog psa — potrebni su naučno relevantni dokazi. Verovatno se baš iz te prikrivene potrebe i rodila nauka o ponašanju životinja, koju neki još nazivaju i zoopsihologijom. Na žalost, ni rezultati ove nauke nimalo ne laskaju ljudskoj taštini. Upućeni istraživači životinjske duše su dokazali da ptice samo u izuzetnim slučajevima mogu da zapažaju složene forme. One su većinom u stanju da preoznaju promene samo u poznatoj sredini i da reaguju na pojedine uzbunjivajuće momente — boje, pokret, svetlost ili miris. Složene oblike zapažaju isključivo kod pripadnika iste

vrste, unutar koje postoji medusobna privlačnost posredovana instinktivno programiranom sposobnošću zapažanja likova. Teorija odraza, dobro poznata i iz marksističke estetike, međutim, može da prevari ptice samo ukoliko je drug po vrsti ono što se, da tako kažemo, »realistički odražava«. Time se objašnjava da se na ramenima i rukama strašila, po pravilu, stiska čitava četa drozdova.

Covek se, međutim, sa svojim uzvišenim osećanjem dostojanstva, teško miri s činjenicama. Vekovima uporno nastoji da odagnu ptice onim od čega se sâm najviše plasi: samim sobom, odnosno, svojim slikama i prilikom. Američki etnolog Nil Avon, na primer, u strašilima je pronalazio karakteristične crte onog člana uže ili šire porodice na koga ja autor strašila prilikom kreiranja svesno ili podsvesno pomisljao: prototip strašila, u pretežnoj većini slučajeva, bio je, ipak, sam strašni vlasnik baštne. Cesta su još strašila modelirana po izgledu tašte, poneke konstrukcije, pak, podsećaju na omraženog suseda.

Drugi istraživači pisali su naučne traktate o načinu izrade strašila, pokazujući da su se već tokom prošloga stoljeća po baštama pojavlivali začeci takvih zastrašujućih umjetničkih pravaca, kao što su dadaizam i nadrealizam, pop-art ili dibifeovski art-brut. Sve je to bilo, međutim, duboki larplartizam, s obzirom na to da anonimni autori strašila nisu mogli računati na brojniju publiku no što je imaju današnji predstavnici određenih pravaca. Mislim pti tom, razume se, na pravu publiku, na ptice, koje su, koliko god bile same po sebi poetične, po svemu sudeći, slepe za sve što je ljudsko. Strašila su, uprkos svemu, veoma simpatična: čitavim svojim bićem ona se trude da budu ozbiljno shvaćena, da u njima vidimo čoveka, strašnog monstruma, premda u očima nadležnih — u očima ptica — uopšte to nisu.

S madarskog:
A. Vicko

sveta noć

tahar ben želun

NOĆ SUDBINE

Beše to one svete noći, dvadeset sedme noći ramadana, noći »silaska« Knjige muslimanske zajednice, u kojoj su zapečaćene sudbine bića, kada me je otac, tada na samrti, pozvao uz svoje uzglavlje i razrešio. Oslobodio me je kao što se to nekada činilo sa robovima. Bejasmo sam i za zavravljenih vrata. Tihom je govorio. Smrt je bila tu; tumarala je po onoj jedva osvetljenoj sobi svetlošću jedne sveće. Kako se noć primicala smrt se približavala odnoseći, malo po malo, sjaj njegovog lica. Rekao bi čovek da je neka ruka prelazila prčko njegovog čela i prala ga od tragova života. Bio je spokojan i nastavio da mi priča do zore. Čuli su se neprekidni pozivi na molitvu i čitanje Kurana. Bejaše to noć dece. Smatrali su sebe andelima ili rajskim pticama, bez sudbine. Igrali su se na ulicama a njihovi povici su se mešali sa povicima mujezina koji je urlao u mikrofon kako bi ga Bog bolje čuo. Otac se jedva primetno nasmeši, kao da je htio da kaže da je taj mujezin samo jedan čovek koji recituje Kur'an a da ništa od toga ne razume.

Sedela sam na jastuku u dnu kreveta. Glava mi je bila kraj očeve. Slušala sam ga ne prekidajući ga. Njegov dah mi je doticao obraz. Nije mi smetao njegov smrdljivi zadah. Lagano je govorio:

— Znaš li da u ovoj noći nijedno dete ne bi smelo umrijeti ni patiti...

Zato što ova »noć vredi više od hiljadu noći«,

Oni su tu da dočekaju andele koje je Bog poslao: »Andeli i Duh silaze tokom ove noći, sa dozvolom svoga Gospodara da svaku stvar doveđu u red«. Ovo je Noć Nevinosti, ali deca uopšte nisu nevina. Ona su čak užasna. Ako je noć njihova, biće i naša, nas dvoje. Biće prva i poslednja. Dvadeset i sedma noć ovog mjeseca je pogodna za isповest, a možda i za oproštaj. Ali pošto će i andeli biti među nama, da uspostavite red, biće oprezan. Želeo bih da stvari postavim na svoje mesto pre nego što se oni umešaju. Oni mogu biti strogi pod izgledom neoskrnavljene tananosti. Uspostaviti red znači početi sa priznavanjem greške, one zle iluzije zbog koje je nad čitavom porodicom vladalo proletstvo. Daj mi malo vode, grlo mi je suvo. Reci, koliko ti je godina? Više ne umem da brojim...

— Skoro dvadeset...

— Dvadeset godina laži, a najgori sam ja koji sam lagao, ti sa tim nemaš ništa, ništa ili skoro ništa. Uosalom, zaborav nije više strast, to je postala bolest. Oprosti mi, ali želeo bih da ti kažem ono što se nisam usudio nikome da priznam, čak ni twojoi sirotot majci, oh, pogotovo ne twojoi majci, ženi bez karaktera, bez radosti, ali koja je toliko pokorna, kakav jad! Biti uvek spremjan za izvršavanje naredenja, nikada revolta, ili se ona, možda, bunila u samoći i tišini. Bila je odgojena u čistoj tradiciji supruge u službi svoga čoveka. Smatrao sam to normalnim, prirodnim. Možda je njen revolt bio u neiskazanoj osveti: zatrudenla bi, iz godine u godinu, i radala mi čerkom za čerkom: zatravala

me je svojim nikad željenim potomstvom: podnosio sam: odrekao sam se molitve i odbijao sve što je od nje dolazilo. Kada bi mi se dogodilo da odem u džamiju, umesto da ispunim pet molitvi, počinjao bih da razradujem veoma komplikovane planove kako da izadem iz te situacije u kojoj nikao nije bio sretan. Danas priznajem da sam imao želju da ubijem. Ali činjenica da sam na svetom mestu imao rđavih misli, na mestu vrline i mira, uzbudivala me je. Razmotrio sam sve mogućnosti savršenog zločina. Ah, bio sam zaoljali slab. A zlo ne dopušta slabost. Zlo crpi svoju snagu iz opredeljenja koje se ne osvrće unazad, ne koleba se. A ja, ja sam sumnjao. U vreme kada se u zemljini raširila epidemija tifusa pokušao sam da potpomognem njegov ulazak u kuću. Tvojoj majci i sestrami nisam dao vakcinu i ostale lekove koje su nam delili. A ja sam ih gutao; bilo je potrebno da ostanem živ kako bih njih sahranio i novu započeo svoj život. Koji kukavičluk, koja beda! Slučaj i sudbina udaljile bolest od kuće. Tifus je pogodao naše najbliže susede, obilazio našu kuću nastavljajući svoje delo smrti. O, kćeri moja, stidim se ovoga što ti govorim. Ali u ovom svetom noći u nama se istina pokazuje, uz naš pristanak ili bez našeg znanja. Moraš me slušati makar ti to nanosilo bol. Neka vrsta prokletstva se ustalila u porodici. Moja braća su spletarila koliko su mogla. Zavetovali su mi jedva prikrivenu mržnju. Njihove reci i izrazi ljuboznati su me izbezumljivali. Nisam podnosiо njihovo licemerstvo. U suštini, kada bih se osamio u džamiji, moj duh bi počinjao da radi iste ideje kao i njihov. Na njihovom mestu bih verovatno imao iste misli, iste želje, istu ljubomoru. Ali, samo su na moje bogatstvo bili ljubomorni a ne i na moje kćeri. Naspi mi malo čaja, dugaće biti noć. Navuci zavesu; možda će se manje čuti taj ludak što se dere. Religiju treba proživljavati u tišini i sabranosti, a ne u ovom glamu koja se nikako ne dopada Andelima Sudbine. Shvataš li koji posao treba da obave u razmaku od nekoliko sati? Očistiti! Uspostaviti red! U svakom slučaju, efikasni su. Osećam da su prisutni u ovom prostoriji. Pomažem im u čišćenju. Želeo bih da odem čist, opran od ovog srama koji sam u sebi nosio dobar deo života. Imao sam ambiciju kada sam bio mlađ: putovati, otkrivati svet, postati muzičar, imati sina, biti njegov otac i prijatelj, posvetiti se njemu, pružiti mu sve šanse da ostvari svoja stremljenja. . . Hranio sam se ludom nadom, do opsesije. Tu nadu nisam mogao nisakim podeliti. Tvoja majka nije imala nijednu želju. Ugašena. Uvek je bila ugašena, uvela. Da li je i jednog dana bila sretna? Još uvek se to pitam. A ja nisam bio čovek koji joj je mogao pružiti sreću, koji ju je mogao razveseliti. Ne, i sam sam bio ugašen; bio sam okružen nekom vrstom prokletstva. Odlučih da nešto preduzmem. Samo mi je dolazak sinu mogao doneti radost i život. I ideja da začnem to dete, čak i protiveći se božiljkoj volji, promenila mi je život. U odnosu na tvoju majku i sestre i dalje sam bio isti. Ravnodušan i bez veće popustljivosti. Ali, bio sam bolje sam sa sobom. Više nisam išao u džamiju da razradujem planove o uništenju. Pravio sam druge planove, kako bih ti obezbedio najbolje, kako bih sanjario misleći na tebe. Zamišljao sam te visokim i lepim. Najpre si postojala u mome duhu, zatim došavši na svet, napustila si stomak majke ali ne i moj duh. U njemu si ostala čitavog tvog života, do ovog poslednjeg vremena. Da, zamišljao sam te visokim i lepim. Nisi visoka a lepota ti je zagonetka. . . Koliko je sati? Ne, ne reci mi, uvek sam znao koliko je sati, čak i kada spavam; mora da je tri sata i nekoliko minuta. Biće da su andeli već obavili polovinu posla. Uvek idu udvoje. Pogotovo za prenos duše. Ustvari, jedan se postavi na desno drugi na levo rame i u istom zamahu, laganim i dražesnim pokretom ponesu dušu ka nebu. Ali, ove noći oni čiste. Nemaju vremena da se bave poslednjim dathom jednog starca. Imam još nekoliko sati da pričanje, do izlaska sunca, posle prve dnevne molitve, kratke molitve, samo toliko da se pozdrave prvenci svetlosti. . . Ah!, pričao sam ti o tom rođenju. . . Kakva radost, kakva sreća. Kada me je babica pozvala da utvrdim da je tradicija potpuno poštovana video sam, nisam zamislio ili mislio, već sam video u njenim rukama dečaka a ne devojčiku. Već sam bio obu-

zet ludilom. Nikada u tebi, ni na tvome telu nisam video znake ženstvenosti. Zaslepljenost je morala biti potpuna. Šta mari sada. U sebi, za većnost, čuvam divnu uspomenu na tvoje rođenje. Naizgled sam nastavio da budem ono što jesam: bogati trgovac, ispunjen tim rođenjem. Ali u suštini, u mojim samotnim noćima suočavao sam se sa nepodnošljivom slikom čuđovišta. Oh!, odlazio sam i dolazio, normalno, ali unutra u meni zlo je uništavalo moje moralno i fizičko zdravlje. Osećanje greha, zatim krivice, a onda straha. Sve sam to nosio u sebi. Sviše veliki teret. Ovdvratio sam se od molitve. Nedostajala mi je hrabrost. A ti si rasla u odeći do svetlosti, mali princ, dete bez onog jednog detinjstva. Nije dolazio u obzir da se ustukne i sve razotkrivi. Nemoguće je platići dug istini. Isti, moj sine, moja kćeri, niko je neće spoznati. Nije to jednostavno. Čudno je kako nas približavanje smrti čini lucidnima. Ovo što ti ovegovorim ne dolazi iz mene, ja to čitam, odgonetam na belom zidu na kojem su andeli. Vidim ih. Treba da ti kažem koliko sam mrzeo tvoju majku. Nikad je nisam voleo. Znam da ti

katarza

subotin živanka

*Iscedi svoje sokove
Budi njegovova ruka
I suva drenovina.*

*Svrsishodne kapi
neka uzmu žedni
a ostalo čujav u riznici
Svojoj*

*I bićeš spremjan
da ponovo upijaš
Ljude, Nebo i
Svoju novu
Živu vodu.*

*Oči vidaju
rane od sumnji
Oči*

*Glas
melem
prolazi nečujno kroz žice
daljine
i ulazi
u vrele uši
Ljudi — ratnici!
Još postoji ČOVEK DOSTOJAN*

*Čoveče
uzoraću Ti njivu
a Ti
sedi sa mnom
i popij
jednu rakiju.*

Bela velika kuća pada

*Geni nevidljivi
teku u venama deteta*

*Sećanje me posećuje u snu
A Ti
zadrži pogled
u jednom trenutku
na zapanjenom grobu mog Oca.*

*MUNJE NA CRVENOM NEBU
Dva crnca na prozorima, čute
Muzika
Proza, knjige
Crnjački
Živeo je davno u Londonu
i gledao*

MUNJE NA CRVENOM NEBU

*Želim da čujem čoveka
tražim da mi još jednom pruži ruku
da ne potonem
dok ne sagradim Brod
Jedan čovek putuje u svet
Žedna sam i gledam*

MUNJE NA CRVENOM NEBU

se dešavalo da se upitaš je li ikada postojala ljubav između tvoga oca i majke. Ljubav! Naša književnost, posebno poezija, slavi ljubav i hrabrost. Ne, čak ni nežnost. Dogadalo mi se da potpuno zaboravim da postoji, da zaboravim njeni ime. Jedino mi je, ponekad, potpuni zaborav omogućavao da podnosim ostalo. Ostalo su suze-vidiš, bila je toliko sramežljiva da je plakala u tišini: priznajem joj bar tu dobru osobinu; suze bi tekle niz njene obraze a da na licu nije bilo ni najmanjeg izraza — dakle, tih suze, a onda to lice uvek isto, neodređeno, ravno, glava zabradena maramom, i ona sporost s kojom se kretala, jela; nikada smeha ili osmeха. A tvoje sestre, sve su ličile na nju. Počinjem da besnim; osećam da me obuzima nemir, moram prestati da pričam o toj porodici. Tebe sam voleo onoliko koliko sam druge mrzeo. Ali je ta ljubav bila teška, nemoguća. Začeo sam te u svetlosti, unutar njoj radosti. U jednoj noći bar telo tvoje majke nije više bilo grobnički ili hladni ponor. Ozivjelo je pod toplinom mojih ruku, postalo mirišljavi vrt; po prvi put oteo joj se krik radosti ili zadovoljstva. U tom trenutku sam znao da će se iz tog zagrijanja roditi izuzetno dete. Verujem mnogo u misli koje nas obuzimaju i u njihov uticaj, u trenutku kada preduzimamo neko značajno delo. Odlučio sam da, od te noći, budem pažljiv prema tvojoj majci. Trudnoća je protekla normalno. Jednog dana, kada sam se vratio kući zatekao sam je kako podiže natovaren sanduk. Pohitao sam da je sprečim u tome; bilo je to rizično za dete svetlosti koje je nosila za mene. Razumećeš da nakon porodaja nisam pokazivao nikakvu posebnu pažljivu prema njoj. Naši odnosi satkani od čutanja, uzdaha i suza nastavili su svojim uobičajenim tokom. Mržnja, stara mržnja, nema, unutrašnja ugnezdzila se kao i ranije. Sve vreme sam bio sa tobom. A ona, teška i debela, zatvarala se u svoju sobu i više nije govorila. Mislim da je to uznemiravalo tvoje sestre koje su bile prepustene same sebi. Posmatrao sam uspostavljanje drame. Igrao sam igru ravnodušnosti. U stvari, nisam se pretvarao. Doista sam bio ravnodušan, osećao sam se strancem u toj kući. Ti si bila moja radost, moja svetlost. Naučio sam da se staram o detetu. To se je kod nas ne radi. A ipak, smatrao sam te za polu-siroče. Nakon obrezivanja i maskarade počeo sam da gubim glavu. Moja strast beše zatrovana sumnjom. Sada sam se ja osamio, potonuo sam u čutanje. Veselo i bezbrzno dete, išla si iz sobe u sobu. Izmišljala si igre; uvek sama; dešavalo ti se čak da se igrasa sa lutkom. Prerušavala si se u devojčicu, zatim u bolničarku, u mamu. Volela si prerušavanja. Koliko puta sam te morao podsetiti da si mali muškarac, dečak. Smejala si mi se u lice. Rugarala si mi se. Slika koju sam imao o tebi se gubila, zatim mi se vraćala pomučena tvojim igrama. Veter ju je podizao kao prekrivač prebačen preko nekog trezora. Jak veter ju je odnosi. Ti bi se tada pojavitivala smetna, izludena, zatim bi pronalazila svoju vedrinu. . . Količko mudrosti u tom malom telu koje je izmicalo svakom milovanju. Sećaš li se mojih zebnji kada si se igrala nestajanja? Sakrila bi se u sanduk od bojenog drveta kako bi umakla božjem pogledu. Otkako smo te naučili da je bog svuda, da sve zna i sve vidi, izvodila si svakojake akrobacije kako bi se oslobođila njegovog prisustva. Plašila si ga se ili si se pretvarala, više ne znam. . .

Njegove oči se sklopile nad ovom sumnjom. Njegovoagnuto lice bilo je uz moje. Spavao je. Nadzirala sam njegov dah. Njegovo slabo disanje je jedva pomeralo debeli prekrivač od bele vune. Vrebala sam, čekala sam poslednji dah, zadnji uzdizaj koji oslobođava dušu. Misnila sam da treba odskrnuti prozor kako bismo je pustili da ode. U trenutku kada sam se spremala da ustanam, obesio mi se o ruku. Zadržavao me iz dubine svoga sna. Nanovo sam bila zatočenica jednog od njegovih planova. Obuzimalo me je osećanje nelagodnosti i straha. Bila sam uhvaćena u kandže samrtnika. Svetlost sveće je slabila. Jutro se lagano približavalo s neba. Zvezde su bledele. Misnila sam tada na ono što mi je pričao. Kakav sam mu oproštaj mogla dati? Oproštaj srca, razuma ili ravnodušnosti? Srce već beše dosta otvrdnulo; malo čovekoljublja kojeg je još u njemu ostalo čuvala sam za rezervu; razum me je već sprečavao

pismo iz sobe koja se sužava

miloš lišanin

Uvek me nešto spreći u pisanju. Maločas je to bilo pero. Odjednom je počelo da ispušta mastilo. Ili se pojavi neko. Ili mi stolica neodgovara. U stvari, obično sedim na sanduku za drva i posmatram odsjaj vatre u staklenim vratima. Pomerimo se samo da naložim peć pa sednem i nastavim da gledam plamen. Radim to kad god pijem. A pijem sve češće. I to je jedan od razloga što ne pišem. Pisati pijan je nemoguće! Priča bude rasplinuta, bez ikakvog uporišta vrednog čitanja, ili pisanja. Naročito pisanja. Ili grešim? Možda i grešim, ali to ne nevažno. Pijanstvo je, s druge strane, mnogo lepše od pisanja. I zanimljivije. Nema kontrakcije, pravopisa, lepog ponašanja, dokazivanja, nema žedi za životom koja nas tera da radimo svašta i da se sve dublje uglibljujemo u tom istom životu čije će nas blato jednom, neminovno, progrutati. Ali, tu pomoći nema. Ta, mi smo samo ljudi, stvorenja koja misle da su svesna svega i kojima nema pomoći. Čekamo smrt. Barem oni srečni medu nama koji su shvatili cilj. A svi umremo. Zar onda nije pametnije piti nego sedeti za ovim stolom? Povrh svega, sedeti na neudobnoj stolici, pisati opravdavanja za alkoholizam ili puštiti. Da, biće vrlo neprijatno, čak surovo, ako se na kraju, na bilo kom kraju pokaže da sve ovo nije imalo nikakvog smisla i da je bilo uputnije gledati u vatrnu. Možda se i ugasila. Ipak, neću se okrenuti da to proverim. Nastavici da pišem. Jer, znam da će mi posle, kad me radoznanost savlada, u šta ne treba sumnjati, vatra, ako bude gorela, imati draž pečinskog čuda. Nastavici da pišem. Iako bi bilo zanimljivije da izadem i napijem se ili da pozovem ovde neko društvo, bilo koje, ne biram društvo, da se naprijemo i gledamo vatrnu, pa onda, kada alkohol obori i zadnji nerv, da zaspim bez straha od smrti, od moguće smrti, a ujutro kad se probudim, ako se probudim, budem zadovoljan što sam preživeo i moći da, beata stultitudo, barem još jednom da se napijem.

Pa ne smrti ovo vino! Posle dva litra ništa ne smrdi. Čak je i život podnošljiv posle dva litra. Mislim da će nam nešto ostati i za sutra. Od života. To jest, mislim da ćemo se i sutra napiti. Možda i nećemo. Možda ćemo još samo danas da se naprijemo i nestanemo, možda ćemo u trećem litru pronaći kap neophodnu za bezbedno i potpuno nestajanje, za san o sreći, za ljubav ili nešto treće što se krije u četvrtom litru, što leži zapreteno u sećanju na prva pisanstva, nešto nalik prvom susretu sa ženom koja bi možda mogla da promeni ovaj život, da ga promeni na bolje i od njega načini nešto, bilo šta, nešto lepo, recimo, ili veličanstveno! Ali ćemu? Od kog života? I zašto? Mladost nije prošla zato što smo mi to zeleli — sve prolazi zato što ne umemo da se zaustavimo. Popićemo mi i peti litar. Mislim da hoćemo. Ionako nije ništa ostalo od svetlijne budućnosti, a ni vreme nije pred nama. Vreme postoji samo kada nestaju, baš kao i sreća, a peti je litar nekako najuzbudljiviji jer posle njega otkažu kreteni i ostatne prava ekipa i pitaj, sami ti pitaj, postoji odgovor za sve: život i smrt i imaju svoje rešenje, sve, baš sve ima svoj kraj. Čak i šesti litar. I mi smo pri kraju. Samo još vatra tinja.

Siguran sam da tinja. Još je toplo ovde. Znajim se iako je peć daleko. Možda se znojim i zbog toga što čitavog dana nisam pio. Jedan prijatelj, bivši alkos, reče da je to upala perifernog nervnog sistema prouzrokovana pićem i da su simptomi: znoj, češanje i tako dalje. To me ne brine. Skoro me ništa ne brine. Osim što ne znam, a ne zna ni pomenuti prijatelj, zašto više nemam vizije, ni snove, ništa više nemam. Praznina. Jednostavno: praznina. Brine me što ne znam šta je sa svim onim divnim bojama iz moje glave. Da li je to jedan od oblika delirija? I da li će mi se snovi vratiti ako izdržim dovoljno dugo bez pića? I koliko dugo? Ili će

mi se vratiti ako nastavim da pišem bez obzira na svrhab, na znoj, na vatrnu, bez obzira što ne-ma šta da kažem, što je stolica neudobna i što sam gladan. A, ko bi to mogao znati? Osim toga, siguran sam da ovo nije pismo »Dragoj Saveti« mada još nisam načisto kakvo je uopšte ovo pismo. Ni zašto ga pišem. Možda bi bilo bolje da gledam u tavanicu. U nešto moram gledati kad sam se već odvojio od vatre. Biće, verovatno, potrebljano mnogo vremena u tom neudobnom položaju da shvati kako je dosadašnji život bio laž, a svaki budući suvišan, ali sada to još ne znam i pišem, uporno pišem nadajući se, valjda, da cu to i time dokučiti i odustati od svega. Od pisanja, najpre. A onda se vratiti svom sanduku. I opet se napiti. A možda se nadam da će mi, napokon, sinuti neka ideja i da cu napisati nešto, verovatno neku od priča o strahu da će sve nestati, biti razneto vjetrom i da necu uspeti da se ostvarim kao što ne uspevam ni da napišem ta PRAVA pismena već zurim u plafon misleći, jednac, da će Reč s neba kroz beli plafon pasti na papir ispred mene. Bolje će biti da ne pišem. I da ne gledam u plafon. Leda me bole i bez toga. Biće dovoljno da gledam u zid ispred sebe. Žut i prazan. Zid, mogao bih i da smislim nešto s tim zidom. Na primer, mogu da zamislim kako opet imam sve one slike u glavi pa ih naslikam i okačim. Pusta sećanja. Ali mogu, isto tako, da zamislim gde bih okačio svoje slike da sam bio pametan i naslikao ih na vreme. Mogu čak i da označim tata mesta. Malim kružićem mesto za eksar, a ispod njega kvadrat, pravougaonik ili veliki krug, zašto ne i krug. To bi već bilo nešto. Nema slika, ali tu im je forma. I to je nešto. Nije više tako mračno, niti je zid tako prosto žut. Biće, ipak, najbolje da se ja okrejem i odem do peći. Tamo je tako jednostavno: samo gledaš u odsjaj vatre i sve je tu, i slike, slike koje se smeruju unutar istog rama. Ili da se sada pojave ortaci s vinom pa da pijemo i zajedno gledamo vatrnu.

Plamičak u koji zijamo namršteni jer je ovo vino gorko. Posle dva litra sve je gorko. Čak je i samoča nepodnošljivo gorka posle dva litra. Mogli bismo i da izademo iz ove zagušljive sobe i utopimo se u masi. Možda je to rešenje: tamo je nemoguće razmišljati, a samoča je, kao i sve drugo, plod naših misli, halucinacija, fata-morgana koja nas prati. Zato ćemo ostati ovde i popiti taj treći litar srećni što smo sami i svesni da će kasnije biti sve lakše jer posle četvrtog litra samoča nam je najbolji prijatelj, a već ne-gde u toku petog njen će lik početi da leluja, da bledi i nestaje pri kraju šestog... nestaje kao što će sve nestati, kao što i drva nestaju u plamenu. Ostaju pepeo i dim.

I duvan nestaje u dimu. Ostanu pune piksele i prazne, porazno prazne kutije. Baš u trenutku kad mi se puši. Kad sam nervozan jer mi se čini da sam bio na tragu nečega, bilo čega, samo da se nešto pojavi i onda ta cigareta koje nema ali koja uspeva da me omete, da mi skrene ovo malo misli s onog bitnog i da me baci skoro u očaj. Ali ne još. Tu su opušći. Ima ih i dugih. Čak i rasipnički dugih! Dakle, nema mesta očaju. Ili iima? Ono »nešto« je nepovratno izgubljeno i dok se pojavi nešto slično biće, znam da će biti potrebljano mnogo izlišnih redova, a može se desiti da i opušaka nestane u meduvremenu, da popušim i one najbezvrednije, ko zna šta sve može biti do tada. Ako išta bude. Jedno je sigurno. Neće biti nikakvog alkohola. Čak ni piva. Sedeću ovde i pisati. Neću se okretati ka vatri, neću gledati ni u šta, samo cu pisati, pisati sve dok ima mastila ili dok ne postanem lud i bez alkohola, lud jer sam bez nje-ga. Možda. Osećam se kao nekakav prastari Kinez na tren pre nego što u oklop kornjače ulije tečni metal, ili što otvorí svoj primerak »Knjige promena« pitajući: »Kuda?« Samo što ja nemam mogućnosti da dobijem odgovor. I

da napustim uzglavlje ovog čoveka koji se nagađao sa smrću; ravnodušnost ne daje ništa i daje sve, a osim toga nisam ni bila u takvom stanju nehaja prema sebi. Bila sam primorana da slušam poslednje reči ovog čoveka i da bdim nad njegovim snom. Plašila sam se da ne zadremam i probudim se ruka u ruci sa smrću. Napolju više nije bilo pesama iz Kurana. Deca su se vratila. Molitve su bile završene. Noć Sudbine će vratiti i dan ključeva grada. Slaba, nežna i tanana svetlost lagano se spušta na brežuljke, terase, na groblja. Top je objavio radanje sunca i zagrmeo je početak po-sta. Otac se trgnuo iza sna. Više nije bilo straha na njegovom licu, već panika. Njegov čas je, kao što se kaže, kucnuo. Po prvi put sam prisustvovala hodu smrti. Ništa ona ne zapostavlja, prolazeći i prelazeći preko opruženog tela. Svako biće nastoji da se odupre. Otac je preklinao pogledom; frazio je još jedan sat, još nekoliko minuta; imao je još nešto da mi kaže:

— Malo sam spavao i video sam lik svoga brata; lice mu je bilo pola žuto pola zeleno; smejavao se, mislim da mi se rugao; njegova žena je stajala iza njega i gurala ga; pretio mi je. Želeo sam da izbegnem da ti u ovoj noći pričam o ta dva čudovišta, ali treba da te upozorm na njihovu gramzivost i okrutnost. Njihova krv se hrani mržnjom i zlobom. Oni su opasni. Škrți su i bez srca, lažovi, lukavi i bez ponosa. Život provode u prikupljanju i sakrivanju novca. Sva su sredstva dobra; ne uzmiću ni pred čim. Moj otac se stideo tog sina: govorio mi je: »Ali odakle mu taj poruk?« To je sramota porodice. Pretvara se da je siromašan i čeka zatvaranje pijaće kako bi kupio povrće po najnižoj ceni. Za sve se cenjka, žali se, plače kad je to potrebno. Svima govorи da sam ja uzrok njegove nesreće, da sam ga osiromašio. Cuo sam ga jednom kako kaže sused: »Moj stariji brat je ukrao moj deo nasledstva: pohlepan je i bez milosti; čak iako umre neću imati pravo da nasledim. Dobio je sina. Prepuštam svoju stvar u božje ruke, jedini on će umeti da izvrši pravdu, ovde ili tam!« Znaš li da im se dogadalo, u veoma retkim prilikama, da nas pozovu na ručak. Žena bi jedva skuvala meso zagušeno gomilom povrća. Meso je bilo tako tvrdvo da je ostajalo nedirnuto na tanjiru. Sutradan bi ga normalno skuvala za njih same. Niko nije bio glup! Nisu znali da stid, ni oni ni ona. Čuvaj se, idi dalje od njih, zlonameri su... .

Nakon nekog vremena zastoja počeo je brzo da govori. Nisam sve razumela. Hteo je da kaže suštinu ali oko mu se gubilo, odlazio na drugu stranu, vraćalo se na mene, ruka mu je stalno stezala moju:

— Tražim da mi daš oproštaj... Posle će Onaj, koji poseduje moju dušu, moći da je odnese kuda hoće, u svoje cvetne vrtove, u mirne reke ili da je bací u crater nekog vulkana. Ali pre toga, pruži mi milost zaborava. To je oproštaj. Sada si slobodna. Odlazi, napusti ovu prokletu kuću, putuj, živil... Živil... I ne okreći se da viđi veliku nesreću koju ostavljam. Zaboravi i živi... Zaboravi ovaj grad... U ovoj noći znam da će tvoja sudbina biti bolja od sudbine svih žena u ovom zemlj. Svestan sam, ništa ne izmišljam. Vidim tvoje lice s oreolom izuzetne svetlosti. Upravo si se rodila, ove noći, dvadeset i sedme... Ti si žena... Pusti da te tvoja lepota vodi. Nemaš više čega da se plašiš. Noć Sudbine ti daje ime Zahra, cvet cvetova, lepota, detačnost, ti si vreme koje se odražava u slivu tišine... na vrhu plamena... medu drvećem... na licu neba koje silazi... On se naginje i uzima me. Vidim tebe, tvoja ruka se pruža, ah, kćeri moja, uzimaš me k sebi... ali kuda me vodiš? Odveć sam umoran da bih te pratit... Volum tvoju ruku koja se primače mojim očima... Mračno je, hladno je... Gde si, tvoje lice... Ne vidim više... Vučeš me... je li to sneg, to belo polje? Više nije belo... Ništa više ne vidim... Lice ti se grči, ljuta si... Žuri ti se... Da li je to tvoj oproštaj?... Zah... ra... .

Zrak svetlosti se probio u sobu. Sve je bilo završeno. Jedva sam izvukla svoju ruku iz njegove. Podigoh pokrivač na njegovu lice i ugasih sveću.

sa francuskog Ljiljana JEREMIĆ